

בין אדם לחברו

פרקי לימוד למשפחה

הרב יוסף צבי דימון

סולמות (ע"ר)

אלון שבות התשפ"ג

עורכים: הרב דניאל פליישמן וישראל רוזנברג

עריכת לשון: ישראל רוזנברג

עיצוב: עדי צור

הפקה: אילן דרמון

ייעוץ והכוונה: הרב אלי טרגין

יצא לאור בסיוע משרד התרבות והספורט,

המחלקה למכוני מחקר תורניים

© כל הזכויות שמורות לסולמות (ע"ר)

ת"ד 230 אלון שבות 9043300

02-5474547

office@sulamot.org

www.sulamot.org

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מעמותת סולמות.

נדפס בישראל תשפ"ג 2023 Printed in Israel

מסת"ב: 3-58-7513-965-978

תוכן

מידת הענווה עמ' 123

להיות עניו – זו מצווה? • מהי ענווה? • דרך חיים • גאווה מבלבלת

זהירות בדרכים עמ' 132

תשמור כמו שצריך • יש לך אחריות • תתרכז! • יש לך הזדמנות • טרמפים

שער רביעי: נצור לשונך מרע

מבוא להלכות לשון הרע עמ' 151

כוח הדיבור • חומרת איסור לשון הרע • אסור לדבר?

איסורי לשון הרע ורכילות עמ' 164

מהם האיסורים?

סוגי לשון הרע עמ' 168

גם אמת היא לשון הרע! • אבק לשון הרע • שמיעת לשון הרע • רשתות חברתיות

לשון הרע לתועלת עמ' 178

להימנע מנזקים • כיצד התירו לשון הרע לתועלת?

שימו לב לכללים! עמ' 184

א. מידע מדויק • ב. אין דרך אחרת • ג. רק את האמת! • ד. נזק מידתי • תועלת נפשית

תיקון חטא לשון הרע עמ' 195

חזרה בתשובה • אז מה עושים? • עצות לשמירת הלשון • "אוהב ימים לראות טוב"

דואר אלקטרוני מבורא עולם – סיפור עמ' 202

שער ראשון: ואהבת לרעך כמוך

ואהבת לרעך כמוך עמ' 21

כלל גדול בתורה • מה זאת אהבה • הנתינה – יוצרת אהבה • "כמוך"? • אהבת ישראל בתפילה

גמילת חסדים עמ' 36

החסד – יסוד העולם • אנשי החסד • איך עושים חסד? • חסד ה' מלאה הארץ

מצוות גמילת חסדים מעשיות עמ' 51

ביקור חולים • הכנסת אורחים

שער שני: אתגרים והתמודדויות

איסור שנאה עמ' 61

שנאת הלב • תוצאות השנאה • כיצד משככים את השנאה? • איך לנהל ויכוח?

מידת הכעס עמ' 74

איסור כעס • איך נתגבר על הכעס?

קנאה עמ' 85

לא תחמוד ולא תתאוה • מוציאין את האדם מן העולם • כיצד מצליחים לא לקנא? • האם יש קנאה חיובית?

שער שלישי: ועשית הישר והטוב

ויתור עמ' 103

למה קשה לוותר? • המעביר על מידותיו

עין טובה ולימוד זכות עמ' 110

בצדק תשפוט עמיתך • האם זהו צדק?! • תיקון הרע

רשימת הסיפורים בספר

עמ' 92	סבא והמכולת	עמ' 26	זוכרים את הפרגון
עמ' 109	לאן נעלם סבא בליל ראש השנה?	עמ' 31	חסד גורר חסד
עמ' 116	העגלון והתפילין	עמ' 44	מעשה בסוכרייה
עמ' 119	הרב והסיגריה	עמ' 46	תחשוב חסד – יהיה חסד!
עמ' 122	לימוד זכות בכל מצב!	עמ' 50	הסוס החצוי
עמ' 130	ברכה על כבוד	עמ' 63	לא שומרים כעס בלב!
	מה עשה החפץ חיים	עמ' 69	לדבר או לשמור בלב?
עמ' 160	כשדיברו לידו לשון הרע?	עמ' 70	ארבעים שנה של כעס
עמ' 186	הקבלן פשט את הרגל?	עמ' 76	מעשה באתרוג, בתפילין ובכעס
עמ' 189	פרופורציות (סיפור שקרה באמת)	עמ' 82	מי כאן הלל?
עמ' 200	לא מתחבר?	עמ' 90	חפש את ההצלחות שלך!
עמ' 202	דואר אלקטרוני מבורא עולם		

| שער ראשון - ואהבת לרעך כמוך |

שער ראשון
ואהבת
לרעך כמוך

ואהבת לרעך כמוך

בפרק י"ט בספר ויקרא מופיעות מצוות רבות הנוהגות בין האדם לחברו: איסור גנבה, שקר, עושק, קללת חרש, נתינת מכשול, רכילות, שנאה, נקימה ונטירה, כיבוד זקנים ועוד.

אחת המצוות המרכזיות ביותר היא מצוות אהבת ה' (ויקרא י"ט, יח):

לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ
כְּמוֹךָ אֲנִי ה'.

על פסוק זה אמר רבי עקיבא (ספרא קדושים ב', ד):

"ואהבת לרעך כמוך" - רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה.

כלל גדול בתורה

- מדוע מצוות אהבת ה' היא כלל גדול בתורה?
- מדוע אמר רבי עקיבא שמצוות אהבת ה' היא "כלל גדול בתורה", ולא אמר לדוגמה שמצווה זו "שקולה כנגד כל המצוות" וכדומה?

מצווה גוררת מצווה

ספר החינוך (מצווה רמ"ג) מבאר:

ואמרו בספרא, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך, שהאוהב חברו כנפשו לא יגנוב ממנו, ולא ינאף את אשתו, ולא יונהו בממון ולא בדברים, ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת.

על פי ספר החינוך, מדוע מצוות ואהבת לרעך כמוך היא כלל גדול בתורה?

כאשר אדם אוהב את חברו, הוא יוכל לקיים ביתר קלות את כל המצוות שבין אדם לחברו, שרבות מהן נזכרות בפרשה: הוא לא יגנוב מאדם שהוא אוהב, הוא לא ישקר לו, לא יקלל אותו, לא ידבר עליו לשון הרע, לא ישנא אותו וכן הלאה. מדוע? מפני שאדם

לשמירת כל התורה והמצוות, ובמיוחד המצוות שבין אדם לחברו.

מצווה לכלל ישראל

הצורך בדאגה לאחרים ובהקשבה לרצונותיהם מוביל אותנו להסבר נוסף מדוע מצוות אהבת הרע היא "כלל גדול בתורה". כאשר אנחנו מקפידים על קיום מצוות אהבת הרע כלפי חברינו, הרי שלא רק נוצרים יחסים תקינים בין כל פרט ופרט בעם ישראל, אלא עם ישראל כולו - הכלל כולו - מושפע מכך ואף תלוי בכך. וכך מסביר הרב חיים דוד הלוי (מקור חיים ח"א, מבוא לפרק ד):

מצוה זאת... היא גם יסודית בקיומה התקין של כל חברה אנושית המשתיתה את חייה על יסודות האהבה... כי ללא ספק, אף כאשר מקיים העם את כל מצוותיה של תורה, אם נעדרת ממנו מצוה זאת, הרי שנעדרה ממנו כל התורה, כיון שתכלית ומטרת מצוותיה היא לטוב לנו ולהחיותנו, ומטרה זאת לא תושג ללא אהבת אמת בין כל חלקי האומה... כי כאשר חסרה אהבה באומה כל יסודות חייה מתמוטטים, ואז אין עוד ערך מלא לקיום כל יתר מצוות התורה שנועדו לקיומה.

שאוהב את חברו יתאמץ יותר שלא לפגוע בו, ובנוסף, ההימנעות מאיסורים אלו תהיה יותר טבעית וקלה עבורו. לאור זאת ברור מדוע מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא כלל גדול בתורה.

שים לב מה קורה סביבך!

ניתן להציע הסבר נוסף לדבריו של רבי עקיבא. פרט לקשר הסיבתי בין מצוות אהבת הרע לשאר המצוות שבין אדם לחברו, הרי שמצוות אהבת הרע מלמדת אותנו שעלינו להקשיב לא רק לצרכים ולרצונות שלנו, אלא להיות קשובים אל האחר - מה החבר שלנו צריך? מה ההורים שלנו צריכים? מה האחים שלנו צריכים? רק כאשר אנו דואגים לאחרים, אנו יכולים להיות יחד כחברה.

יתרה מכך: כאשר אנחנו מתמקדים רק ברצונות שלנו, איננו קשובים לרצון ה'. ההקשבה לאחר, ההתחשבות ברצונותיו - היא גם הבסיס להקשבה שלנו לרצון ה'. ההקשבה לאחר היא **יציאה מהמחשבה רק על עצמנו**. כאשר אנחנו מוציאים את עצמנו מן המרכז, אנו מאפשרים לה' להיות מרכז חיינו. ממילא, קיום כל התורה כולה - המצוות, המוסר, המידות ועוד, תלוי בכך שלא נתמקד רק בעצמנו אלא בשליחות שלנו בעולם, בעשיית רצון ה' וביכולת להיות קשובים לאחרים. לכן מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא "כלל גדול בתורה" - הבסיס

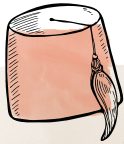
מה זאת אהבה?

בדרך כלל במצוות עשה יש מעשה מסוים שצריך לעשות. לדוגמה, צריך להניח תפילין וכך מקיימים את המצווה. צריך לאכול מצה בליל הסדר, ובכך מקיימים את המצווה. אם כן, מהו מעשה המצווה במצוות "ואהבת לרעך כמוך"? האם בכלל יש מעשה מסוים שצריך לעשות כדי לקיים את המצווה? אם כן, מהו, ואם לא, כיצד מקיימים את המצווה? חשבו על שאלה זו במהלך הלימוד ולאחר מכן נסו לענות עליה.

התורה ניתנה לכלל ישראל, ומתוך כך לכל אחד מאיתנו. השכינה שורה על כלל ישראל, ומתוך כך על כל אחד מישראל. מצוות אהבת הרע איננה רק אחת מתרי"ג מצוות. מצווה זו מחברת את עם ישראל ומאפשרת את קיום הקשר המלא בין כנסת ישראל ובין ה' יתברך. ככל שהקשר בין חלקי העם גדול יותר, כך התורה יכולה להתקיים בצורה מלאה יותר. באופן זה תוכל השכינה לשרות על כלל ישראל ועל כל אחד מישראל.

דברים אלו נאמרו במדרש (דברים רבה, כי תבוא, פרשה ז', סימן ח) בצורה חדה ביותר. אם היו חסרים ישראל אפילו אדם אחד במעמד הר סיני, לא היו מקבלים את התורה - **קבלת התורה צריכה את כל עם ישראל!**

23

אורחות צדיקים

איך הכל התחיל? הספר התחבר בסוף תקופת הראשונים, סביב שנת ה'ר' (1440), אך לא ידוע מי חיבר את הספר.

הידעת?

- הספר עוסק בתיקון המידות.
- הספר מבוסס על הספר "תיקון מידות הנפש" של רבי שלמה אבן גבירול.
- בכל פרק נידונה מידה מסוימת.

אמר רבי שמעון בן יוחאי: מנין אתה אומר אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד לא היתה השכינה נגלית עליהן, דכתיב "כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני". מעשה ברבי, שהיה דורש בבית המדרש הגדול, וכשהיה מבקש ליכנס לדרוש היה אומר **ראו אם נתכנסו כל הקהל**. ומהיכן אתה למד? ממתן תורה. מנין? שנאמר "באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי".

על פי הבנה זו, אין האדם מצווה לאהוב באופן ישיר את חברו כפי שהוא אוהב את עצמו, אלא עניינה של המצווה הוא לדרוש מהאדם **להישמר שלא יזיק לחברו**. מי שמקפיד שלא להזיק לחברו ולא לפגוע בכבודו ומקיים את הכלל "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך" - מקיים את המצווה, ומי שחלילה פוגע בחברו או מזיק לו - מבטל את המצווה.

גמילות חסדים

על אף שדברי חז"ל מנוסחים באופן של "סור מרע" - לא לעשות לחבר מה שאנחנו לא רוצים שיעשו לנו, הרי שהפסוק עצמו מנוסח באופן של "עשה טוב" - "ואהבת לרעך כמוך". מכאן נראה שיש דרך של פעולה מעשית שבה ניתן לקיים את המצווה, ולכן כדי לקיים את מצוות אהבת הרע כראוי ובהידור עלינו למצוא גם **דרכים מעשיות** לבטא את האהבה לחבר.

כיצד אפשר לעשות זאת?

הרמב"ם (הלכות אבל, פי"ד ה"א) כותב שכאשר גומלים חסד עם אדם אחר, מבקרים חולה, מנחמים אבל, מלווים את האורח וכדומה - מקיימים את הצד המעשי של מצוות ואהבת לרעך כמוך:

מצוות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה... וכן

"ואהבת" - לא להזיק

הגמרא במסכת שבת (לא). מספרת:

מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי. אמר לו: גירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו (שמאי) באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה (גייר אותו). אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור. (אמר לו הלל: מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך - זוהי כל התורה כולה, והשאר - פירוש הוא, לך ולמד).

הגר שבא לפני הלל רצה ללמוד את העיקרון הבסיסי של כל התורה כולה. הלל ענה לו: "מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך", והסביר **הסמ"ג** (עשין, ט) שזהו הפירוש של מה שכתוב בתורה "ואהבת לרעך כמוך". מכאן אנחנו לומדים, שהביטוי המעשי הבסיסי ביותר של מצוות אהבת הרע הוא לא לעשות לו רע ולא להזיק לו. וכך כותב **ריב"א** (ויקרא י"ט, יח):

"ואהבת לרעך כמוך"... יתנהג אדם עם חברו באהבה, מה שלא ירצה שיעשו לו - אל יעשהו לחברו. וזהו "ואהבת לרעך כמוך".

נשים לב שמבין הדוגמאות שמביא הרמב"ם לביטויים מעשיים לאהבת החבר, הדוגמה הראשונה היא - "יספר בשבחו!"

רבים טועים לחשוב שנתניה לאחר מתבטאת בנתנית כסף. אולם מדברי הרמב"ם אנו לומדים שנתניה שנוגעת בנקודה פנימית ועמוקה - חשובה יותר, אפילו אם ערכה הכספי נמוך.

למשל: אם אדם יקנה לאשתו מאכל טעים, היא בוודאי תשמח. אך אם הוא ישקיע זמן ויכין מאכל דומה, אפילו נמוך באיכותו, אשתו בוודאי תשמח יותר, משום שבמאכל הזה הושקעו הרבה יותר תשומת לב ואהבה.

ככל שהנתניה שלנו מגיעה ממקום יותר פנימי ומהותי, כך גם החיבור אל החבר חזק יותר והאהבה כלפיו עמוקה יותר, כיוון שהיא בנויה על נקודות חיבור עמוקות יותר.

לכן, חשוב מאוד לתת מחמאות! מחמאות הן נתניה שמגיעה ממקום פנימי, והן מבטאות הערכה וקרבה. הערכה וקרבה הן הבסיס לאהבה.

זאת ועוד: אם אנחנו מעריכים מישהו ויודעים שיש לו תכונות טובות וכישרונות חשובים, אנחנו רוצים שגם אחרים יכירו בכך. ובמילים אחרות: אם אנחנו אוהבים מישהו, אנחנו רוצים שגם אחרים יאהבו אותו!

לכן עלינו לספר בשבחו של חברנו - כך אנו מרבים את האהבה כלפיו וגורמים לו להיות אהוב על הבריות כולן.

לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו **שאינ להם שיעור**. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך" - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות.

מדברי הרמב"ם עולה רמה גבוהה יותר של קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך" - לא רק שהאדם נדרש שלא להזיק לחברו, אלא הוא נדרש לעשות בפועל מעשים של חסד ועזרה לחברו. בכל פעם שהוא עושה מעשה כזה - הרי הוא מקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך".

תגיד מילה טובה!

האהבה לחבר לא מתבטאת רק בעזרה פיזית. עלינו לדאוג לחבר ולגמול איתו חסד גם בדיבור ובפרגון - לספר עליו דברים טובים ולכבד אותו. וכך כותב **הרמב"ם** (הלכות דעות, פ"ו ה"ג):

מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר "ואהבת לרעך כמוך". לפיכך צריך **לספר בשבחו** ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו. והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא.

זוכרים את הפרגון

שמעתי מהרב יהל צעידי, שסבא שלו היה מספר סיפורים רבים על חייו. בכל פעם הנכד היה מגיע ומבקש לשמוע סיפורים, והסבא היה מספר סיפורים רבים על דברים שעשה בחייו. בשנים האחרונות, הזיכרון של הסבא נחלש, והוא תמיד סיפר רק ארבעה

סיפורים, והיה חוזר עליהם. כל הסיפורים היו על מקרים שבהם אנשים החמיאו לו על דברים שעשה! מכאן ניתן ללמוד עד כמה משפיע הפרגון על האדם, ועד כמה הוא חשוב ומשמעותי!

כיצד אוהבים את החבר?

לפרגן, לומר דברים טובים
על החבר, לכבד אותו -
נתינה שמגיעה ממקום פנימי

מעשי חסד ועזרה - בכל גמילות חסדים אנו
מקיימים מצוות "ואהבת לרעך כמוך"

לא להזיק - מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך